

Ірина Червінка

*Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Кучик О. С.,
Львівський національний університет ім. Івана Франка*

КУРДСЬКА ПРОБЛЕМА В ТУРЕЧЧИНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ВРЕГУЛЮВАННЯ

Розглянуто курдську проблему та її особливості, історію боротьби курдського народу за самовизначення в Туреччині. Досліджено фактори, що ускладнюють врегулювання конфлікту та перспективи вирішення курдського питання в контексті вступу Туреччини в ЄС.

Kurdish problem, its characteristics and the history of the struggle for self-determination of the Kurdish people in Turkey are considered. The factors that hinder the settlement of the conflict and prospects for resolving the Kurdish issue in the context of Turkey's membership in EU are studied.

Рассмотрена курдская проблема и ее особенности, история борьбы курдского народа за самоопределение в Турции. Изучены факторы, затрудняющие урегулирования конфликта и перспективы решения курдского вопроса в контексте вступления Турции в ЕС.

Серед великої кількості етнополітичних конфліктів курдська проблема займає чільне місце. На сучасному етапі важливим фактором для її врегулювання є її інтернаціоналізація та посилення інтересу до неї інших держав через можливість виникнення загрози міжнародному миру і безпеці.

Територія Курдистану – етногеографічної області в південно-західній частині Євразії, в межах якої курди складають абсолютну чи відносну більшість населення [4], в стародавні часи перебувала у складі багатьох держав: Урарту, Ассирії, Візантії тощо. В 1639 році вона була розділена між Османською та Перською імперіями, в складі яких перебувала до початку ХХ століття.

Під час Першої світової війни, в ході якої провідні держави намагалися захопити якомога більше колоній, володіння Османської імперії, в тому числі і Курдистан, були розділені між Великобри-

танією та Францією (угода Сайкса-Піко 1916 року). Ця угода стала основою Севрського мирного договору 1920 року, укладеного після закінчення Першої світової війни між країнами Антанти та Туреччиною, який поряд з іншими домовленостями передбачав для курдів право на самовизначення та можливість створення власної держави. Зокрема, в ст. 62-64 передбачалося відокремлення Курдистану від Туреччини та створення англо-франко-італійської комісії для визначення меж цієї території. Згодом Рада Ліги націй, у разі, якщо визнає населення цієї території “здатним до незалежності”, повинна була надати їй автономію [2]. Таким чином втілювалася в життя ідея самовизначення народів, закріплена в 14 пунктах В.Вільсона.

Проте невдовзі внаслідок перемоги Кемалістської революції в Туреччині та приходу до влади уряду Мустафи Кемала Ататюрка становище курдів значно погіршилося. Незважаючи на те, що під час революції Ататюрк обіцяв курдам автономію та захист їхніх національних прав в обмін на їхню підтримку, після його перемоги курди не отримали обіцяного, а їхні партії (Курдська радикальна партія, “Курдська партія” тощо) були оголошені поза законом. Більш того, замість Севрського мирного договору 14 липня 1923 року було укладено Лозаннський, який не передбачав для курдів права на самовизначення.

Реформи Кемала включали поширення турецького націоналізму серед населення, насадження турецької мови та культури. Усі меншини всередині держави були зараховані до турецького етносу, і курди, які становили близько 20 % населення країни, не були виключенням. Віднині їх називали гірськими турками, а існування окремого курдського народу заперечувалося. Націоналізм Ататюрка був спрямований не проти інших держав, а проти національних меншин всередині Туреччини; за його допомогою Ататюрк намагався побудувати моноетнічну державу, насаджуючи турецьку ідентичність та дискримінуючи тих, хто намагався зберегти свою самобутність [3].

Все це призвело до масового повстання курдів в лютому 1925 року, яке, однак, закінчилося поразкою курдів. Після цього репресії досягли небувалих масштабів: масові вбивства та депортації, покарання за найменший прояв симпатії до курдського народу, переслідування курдської мови та культури, заборона вживання термінів “курд” та “Курдистан” [2] – всі ці засоби на протязі багатьох років спрямовувалися на знищення курдської ідентичності.

Однак повстання курдів спалахували знову, зокрема, в 1927-1930 рр, коли було створено Араратську Курдську Республіку [5,

52], яка, будучи самопроголошеною та не отримавши визнання міжнародної спільноти (Ліги націй) та курдського населення сусідніх держав, проіснувала до 1930 року.

Національно-визвольний рух курдів знову активізується в 70-ті роки. В 1978 році було створено Робітничу партію Курдистану на чолі з А.Оджаланом, яка в 1984 році оголосила війну уряду Туреччини, проголошуючи основною метою створення “єдиного, незалежного, демократичного Курдистану”.

РПК, ідеологія якої має тоталітарний характер, набула значної популярності серед курдського населення. Військові дії РПК продовжувалися до 1998 року, коли її лідер А. Оджалан був заарештований. З метою привернути увагу європейських країн, РПК застосовувала терористичні акти, здійснювала напади на турецькі дипломатичні та комерційні установи в Західній Європі.

Застосування терористичних актів є одним з тих факторів, що ускладнюють курдську проблему, адже демократичні країни виступають проти тероризму та його застосування у будь-яких цілях. Однак це питання є дуже суперечливим, адже РПК ніколи не мала за мету застосовувати методи терору проти мирного населення, а теракти були швидше вимушеними методами, як і у більшості такого роду конфліктів, коли безвихідь та неефективність інших методів, а також пасивність з боку світової спільноти не залишають національно-визвольним рухам іншого вибору.

Ще один фактор, що ускладнює курдську проблему – це те, що територія Курдистану знаходиться під владою не однієї, а чотирьох держав. При цьому становище курдського народу в кожній з них має свої особливості. До прикладу, іракські курди зараз перебувають в найкращих умовах, проте така ситуація виникла не внаслідок лояльності іракської влади, а навпаки, внаслідок її агресивності та прагнення до захоплення нових територій, що спричинило реакцію світової спільноти, повалення диктаторського режиму та надання курдам автономії. На території Ірану не визнається етнічне різноманіття та рівноправність віросповідань, тому курди зазнають тут релігійного гноблення. В Сирії протягом тривалого часу курди теж зазнавали переслідувань, і коли під час Арабської весни тут вибухнуло повстання, курди скористалися можливістю та встановили свою владу на північному-сході країни.

Зруйнувати національну ідентичність курдів виявилось важко, причинами чого є: значна чисельність – за різними підрахунками 20-40 млн; компактне проживання на своїй етнічній території; наявність ресурсного потенціалу, який міг би стати матеріальною осно-

вою майбутньої держави; культурні та релігійні цінності, власна мова, що сприяють високому рівню національної свідомості, розумінню своєї приналежності до конкретної нації.

На сучасному етапі важливим фактором, що сприяє можливості вирішення курдської проблеми, є прагнення Туреччини вступити до Європейського Союзу. Цей зовнішньополітичний вектор Туреччини тривалий час залишається нереалізованим через ряд причин, серед яких – потреба політичної демократизації країни: забезпечення інформаційної відкритості та свободи слова, дотримання прав людини та прав національних меншин.

Перші кроки на шляху до врегулювання курдського питання почали здійснюватися після приходу до влади в Туреччині партії поміркованих ісламістів на чолі з Т. Ердоганом у 2002 році, наприклад, було вжито заходів для зменшення дискримінації курдської мови та культури.

На нашу думку, мирне вирішення курдського питання є можливим в недалекому майбутньому. На це позитивно може вплинути той факт, що значна частина курдського населення Туреччини не вимагає незалежності, а прагне лише визнання курдської ідентичності, забезпечення прав курдів та недопущення переслідувань та примусової асиміляції курдського народу. Цю позицію висловлюють і лідери РПК А. Оджалан та М. Карайилан, заявляючи, що прагнуть лише визнання існування курдів, їхніх культурних та політичних прав та побудови демократичної правової держави в Туреччині.

Список використаних джерел та літератури:

1. Дипломатический словарь [Электронный ресурс] / сост. А. Я. Вышинский, С. А. Лозовский. – М. : Государственное издательство полит. литературы, 1948. Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_diplomatic/1124. – Название с экрана
2. Задонский С. Решение курдского вопроса в Турции [Электронный ресурс] / С. Задонский // Институт Ближнего Востока. – Режим доступа: <http://www.iimes.ru/rus/stat/2002/25-09-02.htm>. – Название с экрана
3. Кудряшова Ю. Турецкий опыт для Казахстана [Электронный ресурс] / Ю. Кудряшова // Информационно-аналитический центр. – Режим доступа: <http://www.ia-centr.ru/expert/1269>. – Название с экрана
4. Курдистан [Текст] // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: В 86 томах (82 т. и 4 доп.). – СПб., 1890-1907.
5. Houston C. Kurdistan: crafting of national selves [Text] / C. Houston // Indiana University Press. – 2008. – 186 p.